

กลยุทธ์ในการแก้ไขความขัดแย้งโดยใช้หลักตถาวถการวินัยภายใต้กรอบแห่ง
อภิการณสมถะ 7*

Tactics for Solving Conflict Problems by using the Tinnawatrakavinaya
under the Framework of Athikaranasmatha 7

เพ็ญพัชรินทร์ เพ็งพอรู้

Penphatcharin Pengporu

เจ้าพนักงานปกครอง ที่ทำการปกครองจังหวัดขอนแก่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย

Governing Officer Khonkaem Department of Provincial Administration

Department of Provincial Administration Ministry of Interior

Corresponding Author, Email : penphatcharin@gmail.com

บทคัดย่อ

ในสังคมไทยเกิดความขัดแย้งในหลายเรื่องและหลายระดับ การแก้ไขความขัดแย้งมีแนวคิดเรื่องหนึ่งที่น่าสนใจคือเรื่องปรองดองสมานฉันท์ โดยมีการบัญญัติไว้ในกฎหมายตั้งแต่รัฐธรรมนูญและกฎหมายอื่นหลายระดับ เมื่อค้นคว้าเปรียบเทียบความปรองดองสมานฉันท์กับหลักการทางพระพุทธศาสนา พบว่าการระงับ ข้อขัดแย้งข้อพิพาทในธรรมะไม่มีเรื่องสมานฉันท์ มีเพียงกลยุทธ์การแก้ไขแบบ “กลบไว้ด้วยหญ้า หรือ ตถาวถการวินัย” บทความนี้จึงเป็นการค้นคว้าเปรียบเทียบเรื่องความสมานฉันท์ที่มีในกฎหมายกับในทางพระพุทธศาสนาเพื่อให้ได้ความรู้ของความสมานฉันท์อีกทางหนึ่ง ตลอดจนกระบวนกรขั้นตอนการระงับอภิการณโดยประยุกต์ใช้วิธีการทางกฎหมายให้สอดคล้องกับพระธรรมวินัย

คำสำคัญ: กลยุทธ์, ความขัดแย้ง, อภิการณสมถะ, ตถาวถการวินัย

Abstract

In Thai society there are conflicts on many matters and levels. Conflict resolution is one of the most widely used concepts of reconciliation which are provided in the law from the constitution and many other laws. When researching and comparing harmony with Buddhist principles found that the suspension conflicts

*

Received 20 November 2021; Revised 26 November 2021; Accepted 31 December 2021

and disputes in Dharma have no reconciliation. There is only a revision "Cover it with grass or Tinavatharakavinaya"

This article is therefore a comparative research on reconciliation in law and Buddhism in order to gain knowledge of reconciliation in another way as well as the process of suspending prayers by applying legal methods in accordance with the Dharma and Discipline.

Keywords: tactics, conflicts, Athikaranasamatha, Tinawattharakavinaya

บทนำ

สังคมมนุษย์ทั่วไปนั้น เป็นเรื่องธรรมดาที่มักจะเกิดปัญหาเรื่องความขัดแย้งระหว่างกันในกลุ่มมนุษย์ไม่ว่าจะเป็นชุมชนที่อยู่ด้วยกันหรือต่างชุมชนซึ่งอยู่ห่างไกลกัน หากไม่สามารถจัดหรือยุติความขัดแย้งแล้ว ก็มักจะนำไปสู่การใช้ความรุนแรง ตั้งแต่ด้วยวาจาหรือด้วยการกระทำ ในรูปแบบต่าง ๆ ดังเห็นได้จากตัวอย่างในอดีตมากมาย การต่อสู้แย่งชิง อยากได้ผลประโยชน์ การต่อสู้กันเพื่อความยิ่งใหญ่เอาชนะอีกฝ่าย การยึดติดในแนวคิด ความเห็นของตนเท่านั้นว่าดีที่สุดว่าถูกที่สุดหากไม่เห็นด้วยกับตน ก็จะบีบบังคับอีกฝ่ายให้ยอมรับยอมตามแนวคิดของตนเองเท่านั้น ใครไม่เห็นด้วยก็ถือเป็นฝ่ายตรงข้ามเป็นศัตรูกัน นำมาซึ่งปัญหาไม่สิ้นสุด ส่งผลต่อผู้ชนะและผู้แพ้ได้รับความเสียหายมากน้อยต่างกันไป ความพยายามแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งด้านต่าง ๆ นั้น ส่วนหนึ่งจนนำมาสู่การออกกฎหมายหรือกฎหมาย ที่มีบทกำหนดโทษหรือสภาพบังคับเพื่อแก้ไขความขัดแย้งด้านต่าง ๆ

ตามหลักพระวินัย การแก้ปัญหาความคิดเห็นขัดแย้งกัน มีแนวปฏิบัติให้เลือกได้ 2 ทาง ได้แก่ สัมมุขวินัยกับเยภยยสิกขา แต่บางกรณีที่ไม่สามารถแก้ปัญหาจนทำให้ความขัดแย้งยุติลงได้ โดยเฉพาะปัญหาความขัดแย้งที่มีความซับซ้อนและจะลุกลามไปสู่ความรุนแรง เกิดความแตกแยก และคู่กรณีก็ตระหนักรู้ข้อเท็จจริงนี้ กรณีอย่างนี้อาจนำไปสู่กระบวนการแก้ ปัญหาด้วยวิธีการประนีประนอม ที่เรียกว่า ดิณวัตถการกะ

ความหมาย

ความสมานฉันท์ ตรงกับคำในภาษาอังกฤษว่า Reconciliation แปลว่า กลับคืนดีกัน ทำความปรองดอง ไกล่เกลี่ย ทำไมตรีกัน และคำว่าปรองดอง (Harmonize) แปลได้ว่า ประสาน, เข้ากันสนิท, กลมกลืน, ออมชอม, ประนีประนอม, ยอมกัน, ลงรอย, ตกลงกันด้วยความไกล่เกลี่ย, ตกลงกันด้วยไมตรีจิต นอกจากนี้ ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน ก็อธิบายศัพท์ สมานฉันท์ ว่า หมายถึง "ความพอใจร่วมกัน, ความเห็นพ้องกัน เมื่อคู่อัยคำในบทบัญญัติของกฎหมายไทยใน

ปัจจุบัน เราจะพบคำว่าสมานฉันท์ ถูกบัญญัติไว้ในกฎหมายระดับต่างๆ รวมทั้งเรื่องทางนโยบายรัฐ เริ่มตั้งแต่ปี 2540 ได้แก่ รัฐธรรมนูญ 2540 ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา 73 ว่า "รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา และศาสนาอื่น ส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต" รัฐธรรมนูญ 2550 หมวด 5 แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ ส่วนที่ 4 แนวนโยบายด้านศาสนา สังคม การสาธารณสุข การศึกษา และวัฒนธรรม มาตรา 79 ว่า "รัฐต้องให้ความอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนาซึ่งเป็นศาสนาที่ประชาชนชาวไทย ส่วนใหญ่นับถือมาช้านานและศาสนาอื่น ทั้งต้องส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความสมานฉันท์ระหว่างศาสนิกชนของทุกศาสนา รวมทั้งสนับสนุนการนำหลักธรรมของศาสนามาใช้เพื่อเสริมสร้างคุณธรรมและพัฒนาคุณภาพชีวิต"

ยุทธศาสตร์ เป็นแผนการดำเนินงานที่สร้างขึ้นอย่างเป็นระบบ ซึ่งมีองค์ประกอบต่างๆ สัมพันธ์สอดคล้องกัน เป็นแผนที่มิวิสัยทัศน์หรือภาพฝันที่วาดไว้ มีเป้าประสงค์อันแสดงถึงเจตจำนงร่วมของทุกฝ่ายเพื่อกระทำพันธกิจอันถือเป็นหน้าที่รับผิดชอบเพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ เพื่อให้เกิดผลกระทบและได้ผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ ซึ่งแผนยุทธศาสตร์ที่ตีมาจากการวิเคราะห์อดีต รู้จักปัจจุบัน รู้ทันอนาคตทำให้เกิดกระบวนการวางแผนที่ดี บริหารจัดการแผนอย่างมีประสิทธิภาพ เกิดประสิทธิผลที่ปรากฏจริง (เสรี พงศ์พิศ, 2548 : 120)

คำว่ากลยุทธ์ (tactics) จะใช้ในรูปแบบของพหูพจน์ คำว่ายุทธศาสตร์กับยุทธวิธีมักจะใช้คำทั้งสองนี้คู่กันมา แต่เดิม ส่วนในวงการทหารอาจจะใช้คำว่ากลยุทธ์ แทนยุทธศาสตร์ และใช้คำว่า กลวิธี แทนกลยุทธ์ก็ได้ ซึ่งทั้ง 4 คำนี้เราสามารถค้นหาความหมายในพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถานได้เพราะถือเป็นศัพท์เฉพาะทางรัฐศาสตร์ และสอดคล้องกับรายวิชาในหลักสูตร รัฐศาสตรมหาบัณฑิต ซึ่งจะพบได้แพร่หลาย (สมานิศ วิจิตร, 2561)

ตินวัตถการวินัย

ตินวัตถการวินัย ระเบียบดั่งกลบไว้ด้วยหญ้า ได้แก่ กิริยาที่ให้ประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย ไม่ต้องชำระสะสางหาความเดิม เป็นวิธีระงับอาบัติตาธิกรณ์ ที่ใช้ในเมื่อจะระงับลหุกาบัติที่เกี่ยวกับภิกษุจำนวนมาก ต่างก็ประพฤตินิสมควรและขัดทอดกันเป็นเรื่องนุ่งงับซับซ้อน ขวนให้ทะเลาะวิวาท กล่าวขัดลำเลิกกันไปไม่มีที่สิ้นสุด จะระงับวิธีอื่นก็จะเป็นเรื่องลูกกลามไป เพราะถ้าจะสืบสวนสอบสวนปรับให้กันและกันแสดงอาบัติ ก็มีแต่จะทำให้อธิกรณ์รุนแรงยิ่งขึ้น จึงระงับเสียด้วยตินวัตถการวินัย คือแบบกลบไว้ด้วยหญ้า ตัดตอนยกเลิกเสีย ไม่สะสางความหลังกันอีก สมานฉันท์ไม่ใช่ความสามัคคีแต่เป็นปัจจัยที่นำสู่ความสามัคคี อันเป็นจุดหมายร่วมกัน

ติณวัตถารกะ [ติ-นะ-วัด-ถา-ระ-กะ-วิ-โน] (ศน.) น. (วิธีระงับอธิกรณ์อย่างหนึ่งใน 7 วิธี โดยตัดสินอธิกรณ์เหมือนกลบด้วยหญ้า, การตัดสินข้อพิพาทอย่างหนึ่ง ด้วยการประนีประนอม คู่พิพาท ไม่ต้องสอบสวนความเดิมก็ได้) ปกปิดความผิดไว้ด้วยใบหญ้า เป็นหนึ่งในอธิกรณ์สมณะ 7 อย่าง เพื่อระงับอธิกรณ์อันเกิดแล้ว (อธิกรณ์สมณะ 7 อย่าง คือ สัมมุขาวินัย สติวินัย อมฺพหวินัย ปฏิญญาตถะระณะ เภยยุยงสิกา ตัสสปาปิยสิกา ติณวัตถารกะ) *ติณวัตถารกะ* คือ พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ ได้ประพฤติดลวงและได้พูดละเมิดกรรมอันไม่ควรแก่สมณะเป็นอันมาก ภิกษุเหล่านั้นทั้งหมด พึงพร้อมเพรียงกันประชุม ครั้นแล้ว ภิกษุ ผู้ฉลาดในบรรดาภิกษุที่เป็นฝ่ายเดียวกัน พึงลุกจากอาสนะ ห่มจีวรเฉวียงบ่าข้างหนึ่ง ประนมอัญชลี ประกาศให้สงฆ์ทราบทั่ว ข้าแต่สงฆ์ผู้เจริญขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า เราทั้งหลายในที่นี้ เกิดขัดใจทะเลาะวิวาทกันอยู่ ได้ประพฤติดลวง และได้พูดละเมิดกรรมอันไม่ควรแก่สมณะเป็นอันมาก ถ้าสงฆ์มีความพร้อมเพรียงถึงที่แล้ว ข้าพเจ้าพึงแสดงอาบัติของท่านผู้มีอายุเหล่านี้และของตน ยกเว้นอาบัติที่มีโทษหยาบและอาบัติที่พัวพันกับคฤหัสถ์ ด้วยวินัยเพียงดั่งว่ากลบไว้ด้วยหญ้า ในท่ามกลางสงฆ์ เพื่อประโยชน์แก่ท่านผู้มีอายุเหล่านี้และแก่ตน อย่างนี้แล เป็นติณวัตถารกะ ก็แหละ ความระงับอธิกรณ์บางอย่างในธรรมวินัยนี้ ย่อมมิได้ด้วยติณวัตถารกะอย่างนี้ ฯ

การระงับอุจฺหยาภฺกฺลปวํ หยุดไม่ให้ลุกลาม เรียกว่า ติณวัตถารกวินัย : หมายถึงระเบียบดั่งกลบไว้ด้วยหญ้า ได้แก่ กิริยาที่ให้ประนีประนอมกันทั้งสองฝ่าย ไม่ต้องชำระสะสางหาความเดิม เป็นวิธีระงับอาปัติตถาธิกรณ์ ที่ใช้ในเมื่อจะระงับลทุกาปัติที่เกี่ยวกับภิกษุจำนวนมาก ต่างก็ประพฤติดลวงสมควรและขัดต่อกันเป็นเรื่องนุ่งนังซับซ้อน ชวนให้ทะเลาะวิวาท กล่าวขัดลำเลิกกันไปไม่มีที่สิ้นสุด จะระงับด้วยวิธีอื่นก็จะเป็นเรื่องลุกลามไป เพราะถ้าจะสืบสวนสอบสวนปรับให้กันและกันแสดงอาบัติ ก็มีแต่จะทำให้อธิกรณ์รุนแรงยิ่งขึ้น จึงระงับเสียด้วยติณวัตถารกวิธี คือแบบกลบไว้ด้วยหญ้า ตัดตอนยกเลิกเสีย ไม่สะสางความหลังกันอีก (Procedure for Covering over (as) with Grass)

พระพุทธเจ้าได้มี พุทธานุญาติให้ระงับอธิกรณ์ด้วยติณวัตถารกะ ในพระวินัยปิฎก เล่ม 6 จุลวรรค ภาค 9 ว่าดังนี้ "ดูกรภิกษุทั้งหลาย ก็พวกภิกษุในธรรมวินัยนี้ เกิดความบาดหมางเกิดความทะเลาะ ถึงความวิวาทอยู่ ได้ประพฤติดลวงมิควรแก่สมณะเป็นอันมาก ทั้งที่กล่าวด้วยวาจาและพยายามทำด้วยกาย ถ้าพวกเขาในหมู่นั้นคิดอย่างนี้ว่า พวกเราเกิดความบาดหมาง เกิดความทะเลาะถึงความวิวาทอยู่ ได้ประพฤติดลวงจนไม่ควรแก่สมณะเป็นอันมาก ทั้งวาจาและพยายามทำด้วยกาย ถ้าพวกเราจักปรับกันด้วยอาบัติเหล่านี้ บางทีอธิกรณ์นั้นจะพึงเป็นไปเพื่อความรุนแรง เพื่อความร้ายกาจ เพื่อความแตกกันก็ได้ ดูกรภิกษุทั้งหลาย เราอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์เห็นปานนั้น ด้วยติณวัตถารกะ" โดยวิธีระงับ ด้วยญัตติกรรมวาจาจะระงับอธิกรณ์ด้วยติณวัตถารกะ ดังนี้

ภิกษุทุกๆ รูป พึงประชุมในที่แห่งเดียวกัน ครั้นแล้วภิกษุผู้ฉลาด ผู้สามารถพึงประกาศ ให้สงฆ์ทราบด้วยญัตติกรรมวาจา ว่าดังนี้

ท่านเจ้าข้า ขอสงฆ์จงฟังข้าพเจ้า พวกเราเกิดคามบาดหมางเกิดความทะเลาะ ถึงความวิวาทอยู่ ได้ประพฤติดะเมิดกัจฉันไม่ควรแก่สมณะเป็นอันมาก ทั้งที่กล่าวด้วยวาจาและพยายามทำด้วยกาย ถ้าพวกเราจักให้ปรับกันด้วยอาบัติเหล่านี้ บางทีอธิกรณ์นั้นจะพึงเป็นไปเพื่อความรุนแรง เพื่อความร้ายกาจ เพื่อความแตกกันก็ได้ ถ้าความพร้อมพรั่งของสงฆ์ถึงที่แล้ว สงฆ์พึงระบออธิกรณ์นี้ ด้วยติณวัตรการกะ เว้นอาบัติที่มีโทษหนัก เว้นอาบัติเนื่องด้วยคฤหัสถ์

ติณวัตรการกะ เป็นกรณีภิกษุมีการทะเลาะวิวาทกัน และเห็นว่าหากขึ้นทะเลาะกันต่อไปก็ จะลุกลามเลวร้ายถึงแตกแยกกัน พระผู้มีพระภาคจึงทรงอนุญาตให้ระงับอธิกรณ์ชนิดนี้ ด้วยให้เลิก แล้วกันไป ทรงแสดงวิธีสวดประกาศขอมติในที่ประชุมสงฆ์ ให้เป็นอันพ้นอาบัติด้วยกันทั้งสองฝ่าย โดยมีภิกษุรูปหนึ่งแต่ละฝ่ายที่เสนอญัตตินั้นเป็นผู้แสดงแทน เว้นอาบัติหยาบ เว้นอาบัติที่เนื่องด้วย คฤหัสถ์ เว้นผู้แสดงความเห็นแย้ง เว้นผู้ไม่ได้ประชุมอยู่ในที่นั้นการระงับด้วยวิธีติณวัตรการกะนี้ หาก เปรียบเทียบกับเรื่องในทางกฎหมายได้แก่ เรื่องการประนีประนอมยอมความ เลิกแล้วต่อกัน หลักการระงับด้วยวิธีแบบกลบไว้ด้วยหญ้า ตัดตอนยกเลิกเสีย ไม่สะสมความหลังกันอีกหรือติณวัตร การกะ มีหลักการดังนี้

1. เป็นความขัดแย้งที่มาจากสาเหตุไม่รุนแรง กล่าวคือไม่ใช่อาบัติที่มีโทษหนัก (ลหุกาบัติ)
2. เกี่ยวข้องกับภิกษุจำนวนมาก
3. หากจะดำเนินการต่อไปจะทำให้เกิดความแตกแยกรุนแรงและมีท่าทีที่จะลุกลามมาก
4. ต้องไม่ใช่อาบัติเนื่องด้วยคฤหัสถ์หรือเกี่ยวข้องกับชาวบ้าน
5. ภิกษุที่เกี่ยวข้องทุกรูปประชุมพร้อมกันโดยมีภิกษุรูปหนึ่งเป็นคนกลาง เสนอตั้งญัตติ อย่างเป็นทางการให้ที่ประชุมทราบว่าจะระงับด้วยติณวัตรการกะ
6. ภิกษุผู้เป็นตัวแทนของคู่กรณีฝ่ายหนึ่งในที่ประชุม นั้น ทำหน้าที่ตั้งเรื่องอย่างเป็นทางการ ให้ที่ประชุมทราบว่า จะมีการระงับกรณีความด้วยติณวัตรการกะ โดยพร้อมที่จะแสดงอาบัติ (ความผิด) ของกันและกันในที่ประชุม นั้น
7. ภิกษุผู้เป็นตัวแทนของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งในที่ประชุม นั้น ทำหน้าที่ตั้งเรื่องอย่างเป็นทางการให้ที่ประชุมทราบว่า จะมีการระงับกรณีความด้วยติณวัตรการกะ โดยพร้อมที่จะแสดง อาบัติ(ความผิด) ของกันและกันในที่ประชุม นั้น
8. ประกาศขอมติที่ประชุม หากไม่มีใครคัดค้าน ให้ถือว่ากรณีข้อขัดแย้งหรือคดีความนั้น ยุติไป

ติณวัตรการกะ แปลตามตัวอักษรว่า กลบไว้ด้วยหญ้า มี 2 กรณีที่ น่าสนใจซึ่งดูเหมือนว่า ปัญหาจะยุติลงด้วยติณวัตรการกะ หนึ่งคือกรณี ความขัดแย้งของพวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพี สองคือ กรณีความขัดแย้งระหว่างพวกภิกษุวัชชีบุตร ชาวกรุงเวสาลีกับภิกษุต่างถิ่นมีพระยสากันทกบุตร

เป็นต้นเกี่ยวกับวัตถุ 90 ประการ โดยพวกภิกษุวัชชีบุตรเห็นว่าถือปฏิบัติได้ ไม่ผิดพระวินัย แต่ภิกษุพวกอื่นเห็นว่าถือปฏิบัติไม่ได้ ผิดพระวินัยซึ่งความเห็นแย้งกันนี้ นำไปสู่การทำทุติยสังคายนา (สังคายนาครั้งที่ 2 ในอินเดีย) เฉพาะปัญหาความขัดแย้งของหมู่ภิกษุชาวกรุงโกสัมพีเท่านั้น ที่เนื่องจากเป็นพฤติกรรมกลุ่ม จึงเป็นเรื่องยากที่จะแก้ไขด้วยหลักการและวิธีการที่เป็นระบบใดระบบหนึ่ง ได้มีการใช้หลักการและวิธีการหลายอย่างผสมกัน เช่น กระบวนการทางสังคมทั้งฝ่ายบรรพชิตและคฤหัสถ์ ท้ายที่สุดแล้วดูเหมือนว่าจะใช้กระบวนการตีความวินัย (แม้จะไม่มีหลักฐานระบุไว้ชัดเจนก็ตาม) โดยในเบื้องต้น อุบาสกและอุบาสิกาชาวกรุงโกสัมพีครั้นทราบข่าว พระพุทธเจ้าเสด็จไปอยู่ที่ป่าปาริไลยกะและ เสด็จต่อไปยังกรุงสาวัตถีเพราะกรณีความขัดแย้งของพวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพี จึงเห็นร่วมกันว่าจะไม่ถือว่า ไม่ลูกรับ ไม่ทำอชฺฐศีลกรรม ไม่ทำสามัคคีกรรม ไม่สักการะ ไม่เคารพ ไม่นับถือ ไม่คบหา ไม่บูชาพวกภิกษุชาว กรุงโกสัมพี ทำให้พวกเธอเกิดความสำนึกผิด จึงชวนกันไปเฝ้าพระพุทธเจ้าและระงับข้อพิพาทในสำนักของพระพุทธองค์ ณ กรุงสาวัตถี ระหว่างทางจากกรุงโกสัมพีถึงกรุงสาวัตถีก็ถูกระบวนการทางสังคมลงโทษตามสมควรแก่กรณี เมื่อไปถึงกรุงสาวัตถีแล้ว จึงเริ่มกระบวนการประนีประนอม โดยยกเลิกอุกเขปนียกรรมที่ลงแก่ภิกษุผู้ต้องอาบัติ มีการทำสังฆสามัคคีร่วมกัน ต่อจากนั้นมีการทำอุโบสถยกปาติโมกข์ขึ้นแสดงหลักการและวิธีการของตีความวินัย หลักการและวิธีการที่สำคัญคือกรณีความที่จะระงับด้วยกระบวนการตีความวินัยนั้น ต้องมาจากสาเหตุที่ไม่รุนแรง แต่มีที่ท้าวว่าจะลุกลาม(เหมือนกรณีน้ำผึ้งหยดเดียว) เช่นกรณีการปรับอาบัติปาจิตตีย์กันของพวกภิกษุกรุงโกสัมพี ในทางปฏิบัติ มีขั้นตอนดังนี้ ขั้นที่ 1 ภิกษุผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับทุกรูปประชุมกัน ภิกษุรูปหนึ่งในที่ประชุมซึ่งเป็นคนกลาง ทำหน้าที่ตั้งเรื่อง(จัดวาระหรือตั้งญัตติ) อย่างเป็นทางการให้ที่ประชุมทราบว่า จะมีการระงับกรณีความด้วยตีความวินัย ขั้นที่ 2 ภิกษุผู้เป็นตัวแทนของคู่กรณีฝ่ายหนึ่งในที่ประชุมนั้น ทำหน้าที่ตั้งเรื่องอย่างเป็นทางการให้ที่ประชุมทราบว่า จะมีการระงับกรณีความด้วยตีความวินัย โดยพร้อมที่จะแสดงอาบัติ(ความผิด) ของกันและกันในที่ประชุมนั้น ขั้นที่ 3 ภิกษุผู้เป็นตัวแทนของคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่งในที่ประชุมนั้น ทำหน้าที่ตั้งเรื่องอย่างเป็นทางการให้ที่ประชุมทราบว่า จะมีการระงับกรณีความด้วยตีความวินัย โดยพร้อมที่จะแสดงอาบัติ(ความผิด) ของกันและกันในที่ประชุมนั้น ต่อจากนั้นก็ประกาศขอมติ ถ้าไม่มีใครคัดค้าน ถือว่ากรณีความนั้นยุติ เมื่อนำลำดับขั้นวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งตามกรอบธรรมเนียมสงฆ์ ตั้งแต่ขั้นสัมมุขาวินัย เภยยลิกาวินัย และตีความวินัยมาวางเทียบกับวิธีการแก้ปัญหาความขัดแย้งในสังคม ปัจจุบัน จะเห็นความเหมือนและความต่างที่ชัดเจนดังนี้

ความเหมือน : เมื่อความขัดแย้ง เกิดขึ้นในสังคมคฤหัสถ์ บางครั้งบางกรณีก็ดำเนินการระดับความขัดแย้งโดยการประชุมพร้อมเพรียงกันของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องทั้งหมด (ความพร้อมหน้าสงฆ์และความพร้อมหน้าบุคคล) มีการนำข้อกฎหมายมาเป็นเกณฑ์วินิจฉัยความถูกความผิด(ความพร้อมหน้าวินัย) กระบวนการนี้เทียบได้กับวิธีสัมมุขาวินัยในธรรมเนียมสงฆ์ บางครั้งบางกรณีมีการแต่งตั้ง

บุคคล ขึ้นมาดำเนินการ มีการประชุมคูกรณี ดำเนินการลงมติ แล้ววินิจฉัยตัดสินโดยเสียงข้างมาก กรณีนี้เทียบได้กับวิธีเยกยยสิกาวินัยในธรรมเนียมสงฆ์ บางครั้งบางกรณีมีการเสนอจาก คูกรณีหรือจากบุคคลใด ๆ ให้มีคณกลางดำเนินการให้คูกรณีไกล่เกลี่ยยุติความขัดแย้งกัน กรณีนี้เทียบได้กับวิธีติณวัตถารกะในธรรมเนียมสงฆ์ โดยสรุปคือ กรอบดำเนินการหรือกระบวนการ ขั้นตอนในการระงับความขัดแย้งตามธรรมเนียมสงฆ์และสังคมคฤหัสถ์มีความเหมือนกันเป็นส่วนใหญ่

ความต่าง : ความต่างที่เห็นได้ชัดเจนก็คือ ในธรรมเนียมสงฆ์เน้นความเป็นธรรมในหลักการ ข้อสำคัญอยู่ที่ "ความเป็นธรรม" ความเป็นธรรมขึ้นอยู่กับคุณลักษณะและบทบาทขององค์ประชุม กล่าวคือ ในจำนวนผู้เข้าร่วมประชมนั้น ฝ่ายธรรมวาที่อาจมีจำนวนน้อยกว่าหรือมากกว่าก็ได้ แต่จะต้องเป็นผู้มีบทบาทในการชี้หน้าที่ประชุมมากกว่าฝ่ายอธรรมวาที่ ในกรณีที่มีการลงคะแนนเสียง ก็เช่นเดียวกัน ก่อนการลงคะแนน ระหว่างลงคะแนน และหลังลงคะแนน จะต้องให้แน่ใจได้ว่า คะแนนเสียงที่มากกว่านั้นมาจากฝ่ายธรรมวาที่ ไม่ใช่มาจากฝ่ายอธรรมวาที่ ส่วนสังคมคฤหัสถ์ พูดถึง "ความเป็นธรรม" เหมือนกัน แต่ไม่ได้พูดถึงบทบาทของฝ่ายที่เป็นธรรมวาที่หรืออธรรมวาที่ซึ่งเป็นที่มาแห่งความเป็นธรรมหรือความไม่เป็นธรรมอย่างแท้จริง ผู้ที่มีบทบาทชี้หน้าที่ประชุมจะมีคุณสมบัติหรือลักษณะอย่างไรก็แล้วแต่ ท้ายที่สุดถ้าที่ประชุมเห็นตามก็ถือเป็นข้อยุติตามนั้น กรณีที่ มีการลงคะแนนเสียงตัดสิน ให้ยึดเอาคะแนนเสียงข้างมากเป็นเกณฑ์ โดยไม่คำนึงว่าจะเป็นคะแนน เสียงที่มาจากฝ่ายธรรมวาที่หรืออธรรมวาที่ นี่เป็นความต่างกัน ประการที่ 9 ส่วนประการที่ 2 ในขั้นตอนก่อนนำกรณีความเข้าสู่กระบวนการวินิจฉัยตัดสิน ธรรมเนียมสงฆ์มีหลักอยู่ว่า คูกรณีต้องมีสติสัมปชัญญะและมีเหตุผลพอเจรจากัน รู้เรื่องจึงจะดำเนินการแก้ปัญหาตามกระบวนการนั้นๆ ถ้ารู้ชัดว่าคูกรณีขาดสติสัมปชัญญะและไม่มีเหตุผล ก็จะปล่อยให้กรณีความขัดแย้งนั้นได้รับการแก้ไขโดยกระบวนการอื่น ๆ เช่น กรณีความขัดแย้งของพวกภิกษุชาวกรุงโกสัมพี ส่วนสังคมคฤหัสถ์มีแนวปฏิบัติที่ตายตัวว่าความขัดแย้งอย่างนี้ ต้องเข้าสู่กระบวนการนี้ ความขัดแย้งอย่างนั้นต้องเข้าสู่กระบวนการนั้น และมีการผลักดันให้เข้าสู่กระบวนการโดยไม่คำนึงว่าคูกรณีจะมีสติสัมปชัญญะและมีเหตุผลหรือไม่ก็ตาม ประการที่ 3 ธรรมเนียมสงฆ์ถือเอาความเป็นเอกฉันท์ทั้งในด้านคุณภาพและปริมาณ เป็นเกณฑ์ ด้านคุณภาพก็คือ คูกรณีต้องมีความรู้สีกยินดีพอใจและรู้สึกว่าได้รับความเป็นธรรม กับข้อยุตินั้น บางครั้งแม้ความขัดแย้งจะยุติแล้วตามหลักพระธรรมวินัย แต่ถ้ายังมีฝ่ายใดฝ่ายหนึ่ง ไม่พอใจ ก็ต้องมีการจับสลากตัดสินจนเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ด้านปริมาณก็คือ กรณีที่มีการลงคะแนนเสียง ฝ่ายเสียงข้างมากต้องเป็น เอกฉันท์ ส่วนสังคมคฤหัสถ์จะมีลักษณะตรงกันข้าม นั่นคือ เสียงข้างมากไม่จำเป็นต้องเป็นเอกฉันท์ และไม่คำนึงถึงความรู้สึกของผู้แพ้ว่าจะพอใจ หรือไม่พอใจ

การระงับอธิกรณ์

อธิกรณ์ หมายถึง เรื่องที่เกิดขึ้นแล้วสงฆ์จะต้องจัดต้องทำ เรื่องที่สงฆ์จะต้องดำเนินการ (มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2530 : 89; พระพรหมคุณาภรณ์ ป.อ.ปยุตโต, 2559 : 489) ซึ่งเป็นการเถียงกันเกี่ยวกับ พระธรรมวินัย การโจทก์กล่าวหากันด้วยอาบัติ การต้องอาบัติ การปรับอาบัติ การแก้ไขตัวให้พ้นจากอาบัติ และกิจธุระต่าง ๆ ที่สงฆ์จะต้องกระทำ เช่น การให้อุปสมบท ให้ผ้าพระกฐิน เป็นต้น ซึ่งเห็นได้ว่า อธิกรณ์นั้นไม่ใช่เรื่องเฉพาะที่เป็นปัญหาเท่านั้น แต่รวมไปถึงกิจหรือหน้าที่ของสงฆ์ ระเบียบแบบแผนในการปฏิบัติ ซึ่งเป็นสิ่งที่ไม่เป็นปัญหา เช่น การให้อุปสมบท ก็อยู่ในความหมายของอธิกรณ์เช่นกัน โดยสรุปแล้ว อธิกรณ์ มีความหมายเป็น 2 ประการ คือ (9) เรื่องที่เป็นปัญหาเกี่ยวกับความคิดเห็น หรือการประพฤติปฏิบัติ ที่ไม่สอดคล้องกับพระธรรมวินัย เป็นการทำลายกฎ กติกา ระเบียบแบบแผนของสังคม สร้างความวุ่นวายทำลายหมู่คณะ และ (2) กิจของสงฆ์ ซึ่งเป็นภาระหน้าที่ เป็นกิจธุระที่จะต้อง ทำให้สำเร็จแล้วเสร็จตามกระบวนการที่พระธรรมวินัยกำหนดไว้ พระพุทธศาสนาได้แบ่ง ประเภทอธิกรณ์ไว้ เป็น 4 ประเภท คือ 9) วิวาทาธิกรณ์ วิวาทที่จัดเป็นอธิกรณ์ การวิวาทซึ่งเป็นเรื่องที่สงฆ์จะต้องเอาธุระ ดำเนินการพิจารณาระงับ ได้แก่การเถียงกันปรารภพระธรรมวินัย เช่น เถียงกันว่า สิ่งนี้เป็นธรรม เป็นวินัย สิ่งนี้ไม่ใช่ธรรม ไม่ใช่วินัย ข้อนี้พระพุทธเจ้าตรัสไว้ ข้อนี้ไม่ได้ตรัสไว้ 2) อนุวาทาธิกรณ์ การโจทก์ที่จัดเป็นอธิกรณ์ คือ การโจทก์กันด้วยอาบัติ เรื่องการกล่าวหา 3) อาปัตตาธิกรณ์ อธิกรณ์คืออาบัติ หมายความว่า การต้องอาบัติ และการถูกปรับอาบัติ เป็นอธิกรณ์โดยฐานเป็นเรื่องที่จะต้องจัดทำ คือระงับด้วยการแก้ไขปลดเปลื้องออกจาก อาบัตินั้นเสีย มีการปลงอาบัติ หรือการอยู่กรรม เป็นต้น ตามวิธีที่ท่านบัญญัติไว้ 4) กิจจาธิกรณ์ การงานเป็นอธิกรณ์ คือเรื่องที่เกิดขึ้นอันสงฆ์ต้องจัดต้องทำหรือ กิจธุระที่สงฆ์จะต้องทำ อรรถกถาพระวินัยว่า หมายถึงกิจอันจะพึงทำด้วยประชุมสงฆ์ ได้แก่ สังฆกรรมทั้ง 4 คือ อปโลกนกรรม ญัตติกรรม ญัตติหุตยกรรม ญัตติจตุตถกรรม

แนวทางการระงับอธิกรณ์ในคัมภีร์พระพุทธศาสนาและกฎหมายเถรสมาคม ประเภทของปัญหาหรือความขัดแย้ง เนื่องจากภิกษุสงฆ์มีพระธรรมวินัยเป็นเครื่องหล่อหลอมกลมเกลียวจิตใจ และศีลาจารวัตรในทางงาม เป็นที่น่าเลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ขณะเดียวกันพระธรรมวินัยก็เป็นต้นเหตุ ของความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในหมู่สงฆ์ เพราะความคิดเห็นในพระธรรมวินัยที่แตกต่างกัน เนื่องมาจากการตีความพระธรรมคำสอนที่แตกต่างกัน จากการถูกจำกัดในการรับรู้หรือการมีโอกาสในการศึกษาเรียนรู้พระธรรมวินัยที่แตกต่าง จึงมีความคิดเห็นที่แปลกแยกออกไปตามองค์ความรู้แต่ละองค์ซึ่งเป็นเรื่องของทฤษฎี (ทฤษฎีสามัญญตา) การประพฤติปฏิบัติตามที่เข้าใจในพระธรรมวินัยที่คลาดเคลื่อนแตกต่างกัน อันเป็นเรื่องของศีล (ศีลสามัญญตา) การโจทก์กล่าวหากันในเรื่องของศีลวัติ อาจารวัติ ทัฬหวัติหรืออาชีววัติ และการปฏิบัติกิจที่สงฆ์พึงกระทำให้สงบด้วยหน้าที่ ซึ่งเรียกว่า สังฆกรรม เหล่านี้ล้วนเป็นปัญหาของภิกษุ ซึ่งสอดคล้องกับคำว่า “อธิกรณ์” ในพระวินัย

ปิฎก ตามรูปศัพท์ อธิกรณ์ แปลว่า “ภารกิจที่พึงทำให้สงบ ให้เรียบร้อยเหมาะสม” (พระธรรมกิตติวงศ์ ทองดี สุรเตโช, 2559 : 9200) เมื่อรู้สาเหตุของปัญหา พระพุทธองค์ จึงทรงจำแนกประเภทของปัญหาหรือความขัดแย้งในแง่ของพระวินัยออกเป็น 4 ประเภท ได้แก่ (วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2)

1. วิวาทาธิกรณ์ จะต้องมีการชี้ว่าฝ่ายใดถูกฝ่ายใดผิด
2. อนุวาทาธิกรณ์ จะต้องมีการพิจารณาว่าจริงหรือไม่จริง เพื่อลงโทษผู้ฝ่าฝืนพระ ธรรมวินัย และคุ้มครองผู้บริสุทธิ์ที่ถูกกล่าวหา
3. อาปัตตาธิกรณ์ อาบัติที่ต้องปลดปล่อย หรือกระทำคืนหรือปลงอาบัติ
4. กิจจาธิกรณ์ ย่อมระงับด้วยการทำสังฆกรรม แม้จะแยกประเภทของปัญหาแล้วแต่ พระพุทธองค์ได้ทรงมองปัญหาของภิกษุเป็น 2 นัย กล่าวคือ (9) ปัญหาเกี่ยวกับความขัดแย้ง คดีพิพาท การฟ้องร้องกล่าวหากันในศาลาจารย์วัตร การประพฤติปฏิบัติที่แตกต่างกัน (2) ปัญหา เกี่ยวกับกิจของสงฆ์ที่ต้องกระทำตามหน้าที่ให้เสร็จสิ้นประเภทสังฆกรรมต่าง ๆ

ส่วนการระงับ อธิกรณ์ตามแนวทางของมหาเถรสมาคม จะพบว่าการตรากฎหมายมหาเถรสมาคมเป็นไปเพื่อ กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีการปฏิบัติ ในการลงนิคหกรรม (ลงโทษ) แก่พระภิกษุผู้ล่วงละเมิด พระธรรมวินัย ซึ่งในหมวด 4 ว่าด้วยนิคหกรรมและการสละสมณเพศ ตามที่บัญญัติไว้ใน มาตรา 25 และ มาตรา 27 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 กำหนดเฉพาะเรื่องของการกล่าวหาในศาลาจารย์วัตรหรือการประพฤติปฏิบัติของภิกษุ ซึ่งเป็นเรื่องของอนุวาทาธิกรณ์

เครื่องมือที่ใช้จัดการปัญหา โดยหลักการของอธิกรณ์สมณะ 7 มุ่งเน้นในเรื่องของการรักษาหลักพระธรรมวินัยให้ มั่นคง ใช้เป็นเครื่องมือของสงฆ์ในการจัดระเบียบการปกครองเพื่อป้องกัน ปรามปราม และ แก้ไขปัญหาต่าง ๆ ที่ทำลายความสงบเรียบร้อยของสังคมสงฆ์ และสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ อันส่งผลให้สังคมสงฆ์เป็นสังคมที่สงบสุขพร้อมด้วยศาลาจารย์วัตร ที่งดงาม เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ขณะเดียวกันก็มุ่งส่งเสริมภิกษุสงฆ์ให้หมั่นฝึกฝนตนตามแนวทางของ พระพุทธศาสนา โดยใช้ระบบสังฆสามัคคี คือความเป็นเอกภาพภายใต้พระธรรมวินัยที่มั่นคง จัดการกับภิกษุผู้กระทำผิดและถูกลงโทษได้เกิดสำนึกรับผิดชอบได้ ด้วยเหตุที่ว่าอธิกรณ์เกิดขึ้น โดยภิกษุสงฆ์ และระงับได้ด้วยหมู่สงฆ์ เครื่องมือที่ใช้ในการระงับอธิกรณ์ของคณะสงฆ์ไทย โดยใช้กฎหมายมหาเถรสมาคม มีการประกาศใช้อยู่เพียง 2 ฉบับ ซึ่งได้กำหนดหลัก เกณฑ์วิธีปฏิบัติในการลงนิคหกรรมแก่ภิกษุผู้ล่วงละเมิดพระธรรมวินัย โดยมหาเถรสมาคมได้ ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 99 (พ.ศ.2529) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มาบังคับใช้แก่ภิกษุผู้ ประพฤติล่วงละเมิดพระธรรมวินัย ซึ่งได้กำหนดหลักเกณฑ์และวิธีปฏิบัติของการกล่าวหาการ โจทภิกษุด้วยศีลวินัย อาจารย์วินัย คือการประพฤติปฏิบัติ ซึ่งเป็นเรื่องอนุวาทาธิกรณ์ กฎหมายมหาเถรสมาคมดังกล่าว ได้นิยามคำว่า “ความผิด”

หมายถึง “การล่งละเมิดพระธรรมวินัย” ส่วนการตรากฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 29 (พ.ศ.2538) ว่าด้วยการให้พระภิกษุสงฆ์สมณเพศ (วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2) โดยประการสำคัญแล้วมุ่งเน้นไปที่การลงโทษให้ภิกษุสงฆ์ สมณเพศ ซึ่งกำหนดลักษณะความ ผิดและเงื่อนไขเอาไว้ เป็นเรื่องของศีลวิบัติและอาจารวิบัติ ซึ่งกฎหมายเถรสมาคมทั้งสองฉบับมี ข้อจำกัดความผิดที่สามารถนำเข้าสู่การพิจารณาได้

ผู้มีอำนาจในการใช้เครื่องมือ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสงฆ์ ทรงอนุญาตให้สงฆ์เป็นผู้ทำกิจนั้นๆ อันเนื่อง ด้วยการปกครองคณะ ในรูปแบบของ “สามัคคีธรรม” ด้วยเหตุนี้พระพุทธองค์จึงทรงวางข้อ สำหรับระงับอธิกรณ์ไว้ คือ อธิกรณ์สมณะ 7 ด้วยวิธีการระงับอธิกรณ์ในที่พร้อมหน้า คือ (9) พร้อมหน้าสงฆ์ (2) พร้อมหน้าบุคคล (3) พร้อมหน้าวัตถุ (4) พร้อมหน้าพระธรรมวินัย และทรงกำหนดจำนวนสงฆ์และคุณสมบัติเอาไว้ ในอาบัติที่เป็นครุอาบัติ ต้องมีสงฆ์ไม่น้อยกว่า 4 รูป องค์สงฆ์ในลหุอาบัติ ไม่ต้องถึง 4 รูปก็ได้ คุณสมบัติของสงฆ์ ต้องประกอบด้วย องค์ 90 คือ เป็นภิกษุ ผู้มีศีล เป็นพหูสูต เป็นผู้ทรงปาติโมกข์ เป็นผู้หมั่นในพระวินัยไม่ คลอนแคลน เป็นผู้สามารถชี้แจงให้ คู่วิชาเข้าใจเลื่อมใส เป็นผู้ฉลาดสามารถระงับอธิกรณ์ได้ รู้เรื่อง รู้เหตุ รู้การตัด รู้ทางตัดอธิกรณ์ คือต้องเป็นพระอรหันต์ (อง.สศตค. (ไทย) 23/75/979, วิ.มหา.(ไทย) 9/68/56-57) ส่วนกฎหมายเถรสมาคม มีการกำหนดจำนวนผู้ปกครองสงฆ์และคุณสมบัติของผู้ ปกครองสงฆ์ โดยผู้มีอำนาจในการ ระงับวินิจฉัยอธิกรณ์ ประกอบไปด้วยผู้ปกครองสงฆ์เป็นองค์คณะ คณะละ 3 รูป ส่วนองค์คณะจะเป็นผู้ปกครองสงฆ์ตำแหน่งใดบ้างนั้น จะต้องพิจารณา จากผู้ถูกโจทหรือถูกกล่าวหาว่าเป็นพระลูกวัด หรือเป็นเจ้าของคณะพระสังฆาธิการตำแหน่งใดเป็นสำคัญ การกำหนดคุณสมบัติของภิกษุผู้ได้รับการ พิจารณาแต่งตั้งเป็นผู้ปกครองสงฆ์ กำหนดไว้ในกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ 24(พ.ศ.2549) ว่าด้วยการ แต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ (สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, 2554 : 224-235)

โครงสร้างของสถาบันสงฆ์ตั้งอยู่บนหลักที่ พระพุทธเจ้าทรงบัญญัติไว้ ไม่ว่าสมาชิกของ สถาบันจะอยู่ที่ใดในโลกย่อมถือปฏิบัติ เป็นมาตรฐานเดียวกัน มาตรฐานดังกล่าวคือพระธรรมวินัย ดังนั้นสงฆ์ในที่นี้จึงหมายถึงสงฆ์ตามพระธรรมวินัยและสถาบันสงฆ์หมายถึงองค์กรภายใต้พระธรรม วินัย ความขัดแย้งในสงฆ์ การจัดการความขัดแย้งของสงฆ์ การลงโทษของภิกษุสงฆ์ โทษหรืออาบัติ ของภิกษุสงฆ์ และอธิกรณ์สมณะกับการจัดการความขัดแย้งในปัจจุบัน หลักอธิกรณ์สมณะ เป็น เครื่องมือที่ใช้ในการใช้จัดการกับปัญหาหรือความขัดแย้งในสังคมสงฆ์อย่างประสานกลมกลืน สอดคล้องกับทุกปัญหา พระพุทธเจ้าทรงมองเห็นปัญหาของ การปกครองสงฆ์ การบัญญัติพระวินัย เพื่อใช้เป็นกฎ ระเบียบ ให้ภิกษุประพฤติปฏิบัติ เพื่อความดีงามของสังคมสงฆ์ เพื่อให้ภิกษุประพฤติ ปฏิบัติให้เป็นไปในแนวทางเดียวกัน อันนำมาซึ่ง ความเลื่อมใสศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา แต่อย่างไร ก็ดีในคนหมู่มากย่อมมีทั้งคนดีและคนไม่ดี ภิกษุสงฆ์ก็เช่นกัน เมื่อมีภิกษุไม่ดีหรือมีลัทธิชิลอมปนเข้า มา ก็ต้องมีหลักเกณฑ์วิธีการที่จะ กำจัดคนไม่ดีออกไปจากสังคมเพื่อรักษาคนดีให้คงไว้ และมีวิธีการ

ที่จะปรับปรุงคนไม่ดีแต่ยัง (วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2 75) พอให้อีกโอกาสที่จะอยู่ร่วมในสังคมได้อีก ให้โอกาสได้ปรับเปลี่ยนความคิด พฤติกรรม เพื่อเข้า ร่วมอยู่กับสังคมอีกครั้ง พระพุทธเจ้าจึงแยกปัญหา แยกเครื่องมือ แยกประเภทบุคคล แต่ละเครื่องมือมีทั้งวิธีการและเป้าหมายรวมอยู่ด้วยกัน ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีการจัดการความขัดแย้ง ในแนวทางการป้องกัน (Prevention) การเปลี่ยนผ่าน (Transformation) การแก้ไข (Resolution) การฟื้นฟู (Restoration) เพื่อให้การแก้ปัญหาเป็นไปอย่างสงบ ราบรื่น และยุติได้ อย่างลงตัว โดยความชอบธรรม บนฐานของวิธีการระงับพร้อมหน้า

ทั้งนี้โดยจุดมุ่งหมายหลัก เพื่อรักษาลัทธิพระธรรมวินัย เพื่อให้สงฆ์ใช้เป็นเครื่องมือในการคุ้มครองคนดีกำจัดผู้ละเมิด และสร้างความปรองดองในหมู่สงฆ์ อันได้แก่การดำเนินกิจการของสงฆ์ โดยการร่วมกันคิดร่วม กันพิจารณาของภิกษุทั้งหลายผู้เป็นสมาชิก อธิกรณ์จึงจะจัดว่าได้ระงับหรือยุติแล้ว กระบวนการแก้ปัญหาของคณะสงฆ์ไทยโดยกฎหมายเถรสมาคมได้รับวิวัฒนาการมาจากกฎหมายของราชอาณาจักรทำให้มุ่งเน้นหลักการลงโทษตามกฎหมายที่เป็นเพียงส่วนหนึ่งตาม หลักพระวินัย ที่ยังมุ่งเน้นการรักษาหลักพระธรรมวินัย และการสร้างความสมานฉันท์ในหมู่สงฆ์ โดยสังคมสงฆ์ไม่ได้มีมาตรการร่วมลงโทษด้วย (ศุภวรรณ คำสอนหา, อดุลย์ ชันทอง, 2558)

ปัจจุบันโอวาท การปกครองคณะสงฆ์สมัย พุทธกาลเป็นไปในรูปแบบสามัคคีธรรม แม้พระพุทธเจ้าจะปรินิพพานไปแล้ว การปกครองคณะ สงฆ์ก็อยู่ในรูปแบบของระบบสามัคคีธรรม พระภิกษุต่างก็ประพฤติปฏิบัติตนอยู่ในหลัก พระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงและบัญญัติไว้ แต่ก็ยังมีประเพณีปฏิบัติคลาดเคลื่อนไปจากหลักพระวินัยบ้าง จึงได้ทำการสังคายนา เพื่อทำการซักซ้อมความถูกต้องและเพื่อกำจัด ภิกษุอลัชชีให้หมดไปด้วย ในยุคการปกครองคณะสงฆ์ไทย ได้เกิดวิกฤตการณ์มากมาย เนื่องจากพระสงฆ์ได้ประพฤติปฏิบัติผิดแผกแตกต่างไปจากพระธรรมวินัยที่พระพุทธเจ้าได้ บัญญัติไว้ นำความเสื่อมเสียมาสู่คณะสงฆ์และสร้างความเสียหายแก่พระพุทธศาสนา

นอกจากนี้ยังได้ทำลายศรัทธาของผู้ที่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนาให้ลดน้อยเสื่อมน้อยไป และยังไม่ก่อให้เกิดศรัทธาต่อผู้ที่ยังไม่เลื่อมใสในพระพุทธศาสนา บางปัญหาคณะสงฆ์สามารถยุติได้ แต่บาง ปัญหาไม่สามารถแก้ไขได้ นอกจากนี้จากสภาพของสังคมที่เปลี่ยนไปและมีการนำเทคโนโลยีเข้ามามีส่วนในการ ดำเนินชีวิตส่งผลให้เกิดการละเมิดพระธรรมวินัย หรือเกิดข้อสงสัยในการกระทำต่างๆ ที่อาจส่งผลต่อการวินิจฉัย

การระงับข้อพิพาทในทางกฎหมาย

วิธีระงับข้อขัดแย้งข้อพิพาทในทางกฎหมาย : ในระบบกฎหมายโดยทั่วไปเมื่อบุคคลมีข้อพิพาทหรือเป็นคดีความเกิดขึ้น การระงับข้อพิพาทหรือระงับคดีความนั้น อาจมีลักษณะต่างๆ กัน ขึ้นกับเรื่องที่เกิดขึ้น โดยหากเป็นคดีแพ่งคู่ความอาจตกลงประนีประนอมยอมความก่อนฟ้องศาล

หรือแม้แต่จะมีดำเนินการยื่นฟ้องร้องกันต่อศาลแล้วก็ตาม ไม่ว่าการพิจารณาคดีจะได้ดำเนินไปแล้ว เพียงใด ศาลมีอำนาจที่จะไต่ถามเพื่อให้คู่ความได้ ตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในข้อที่พิพาทนั้น โดยศาลอาจแต่งตั้งบุคคลหรือคณะบุคคลเป็นผู้ประนีประนอม เพื่อช่วยเหลือศาลในการไต่ถามเพื่อให้คู่ความได้ประนีประนอมกัน นอกจากนี้แล้ว แม้คู่ความตกลงกันหรือประนีประนอมยอมความกันในประเด็นแห่งคดีโดยมิได้มีการถอนคำฟ้อง ศาลก็มีอำนาจพิพากษาไปตามนั้น สำหรับคดีอาญานั้น คดีเล็กน้อยได้ ดังต่อไปนี้

- (1) ในคดีมีโทษปรับสถานเดียว เมื่อผู้กระทำความผิดยินยอมเสียค่าปรับในอัตราอย่างสูงสำหรับความผิดนั้น แก่พนักงานเจ้าหน้าที่ก่อนศาลพิจารณา
- (2) ในคดีความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษหรือคดีอื่นที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท หรือความผิดต่อกฎหมายเกี่ยวกับภาษีอากรซึ่งมีโทษปรับอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท เมื่อผู้ต้องหาชำระค่าปรับ ตามที่พนักงานสอบสวนได้เปรียบเทียบแล้ว
- (3) ในคดีความผิดที่เป็นลหุโทษหรือความผิดที่มีอัตราโทษไม่สูงกว่าความผิดลหุโทษหรือคดีที่มีโทษปรับสถานเดียวอย่างสูงไม่เกินหนึ่งหมื่นบาท ซึ่งเกิดในกรุงเทพมหานคร เมื่อผู้ต้องหาชำระค่าปรับตามที่นายตำรวจประจำท้องที่ตั้งตำแหน่งสารวัตรขึ้นไป หรือนายตำรวจชั้นสัญญาบัตรผู้ทำการในตำแหน่งนั้น ๆ ได้เปรียบเทียบแล้ว
- (4) ในคดีซึ่งเปรียบเทียบได้ตามกฎหมายอื่น เมื่อผู้ต้องหาได้ชำระค่าปรับตามคำเปรียบเทียบของพนักงานเจ้าหน้าที่แล้ว

หากเป็นคดีอาญาที่ยอมความได้หรือเป็นความผิดต่อส่วนตัว เช่น หมิ่นประมาท นอญองอนาจาร ยักยอก ฯลฯ การระงับคดีความที่เกิดขึ้นนั้น สามารถตกลงและยอมความกันได้ ตั้งแต่ขั้นดำเนินคดีในชั้นพนักงานสอบสวน อัยการ และก่อนศาลพิพากษาส่วนคดีอาญาที่ยอมความไม่ได้หรือเป็นความผิดต่อแผ่นดิน เช่น ลักทรัพย์ ฆ่ากันตาย ทำร้ายร่างกาย โดยหลักการแล้ว ความผิดเหล่านี้จะยอมความกันไม่ได้ แต่ถ้าผู้กระทำความผิดตายสิทธินำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับไป นอกจากนี้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องยอมระงับไปดังต่อไปนี้

1. เมื่อมีคำพิพากษาเสร็จเด็ดขาดในความผิดซึ่งได้ฟ้อง
2. เมื่อมีกฎหมายออกใช้ภายหลังการกระทำความผิดยกเลิกความผิดเช่นนั้น
3. เมื่อคดีขาดอายุความ
4. เมื่อมีกฎหมายยกเว้นโทษ (ติเรก ควรสมาคม, 2554)

บทสรุป

ดิณัตถการวินัยกับการประนีประนอมยอมความ หมายถึง ระเบียบวิธีการระงับข้อพิพาท (อธิกรณ์) โดยต่างคนต่างยอมให้กัน ไม่ถือสาเอาความกันอีก เหมือนเป็นการปกปิดไว้ด้วยหญ้า เป็นหนึ่งในวิธีการระงับข้อพิพาท(อธิกรณ์) ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนา เมื่อเกิดข้อพิพาทต่อกัน หรือต่างคนต่างประพฤตินิยามผิดทำไม่เหมาะสม แล้วก็กล่าวหากัน ชัดทอดกัน ไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด จนเกิดการทะเลาะวิวาทกัน จึงต้องมาทำการตกลงประนีประนอมยอมความกันไม่ให้เกิดข้อพิพาทที่ไม่อาจจะตกลงกันได้ อีก แต่ความผิดหรือสิ่งที่ได้กระทำผิดไปนั้นที่เกิดขึ้นยังอยู่ไม่ได้ระงับไป เพียงแต่ไม่ถือสาเอาความกันเท่านั้น เหมือนกับการกำจัดของเน่าเหม็นด้วยการเอาหญ้าไปปกปิดหรือปิดบังไว้ แต่ของเน่าเหม็นนั้นยังอยู่ไม่หายไปไหน

เมื่อเปรียบเทียบในทางกฎหมายและหลักอธิกรณ์ในพุทธศาสนา หากพิจารณาเกี่ยวกับวิธีจัดการเรื่องของความขัดแย้งจะต้องเข้าใจและมีท่าทีที่ถูกต้องของความขัดแย้ง ว่าเป็นเรื่องที่มีมาคู่กับมนุษย์และสังคมโดยทั่วไป แต่การระงับจัดการกับความขัดแย้งที่นิยมใช้กันคือ การออกกฎหมายมาเพื่อไม่ให้มีการฝ่าฝืนกัน และบรรดากฎหมายเหล่านั้น ล้วนแต่มีสภาพบังคับในหลายแบบแตกต่างกันไป มีแนวคิดเรื่องสมานฉันท์ที่เกิดขึ้นในสังคมไทย ทำให้เข้าใจเป็นว่าเมื่อมีการกระทำความผิดแล้วขอให้หลายฝ่ายพยายามปรองดองให้อภัยกัน โกล่เกลี่ยประนีประนอม ไม่ควรไปถือสาหาความกัน คำว่าสมานฉันท์จึงกลายเป็นประนีประนอมให้เลิกล้าวต่อกันคล้าย ๆ กับหลักการระงับข้อพิพาทด้วยการกลบไว้ด้วยหญ้าที่เรียกว่า หลักดิณัตถการวินัยตามที่ได้อธิบายไว้แล้วข้างต้น

เอกสารอ้างอิง

- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. (พิมพ์ครั้งที่ 11). กรุงเทพมหานคร: เอส. อาร์. พรินติ้ง แมสโปรดักส์. มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2534). พระไตรปิฎกพร้อมอรรถกถา แปล ชุด 91 เล่ม. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มกุฏราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). *คำวัด*. (พิมพ์ครั้งที่ 3). กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภา.
- สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ. (2554). *คู่มือพระสงฆ์ฆาธิการ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ.
- ปรีชา ช้างขวัญยืน. (2538). *ความคิดทางการเมืองในพระไตรปิฎก*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2
- คชาภรณ์ คำสอนทา. (2557). *การศึกษากระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ในพระพุทธศาสนา เกรวาท*. มหาวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย

คชาภรณ์ คำสอนทา และอดุลย์ ชันทอง (2558) กระบวนการและขั้นตอนการระงับอธิกรณ์ใน
พระพุทธศาสนาเถรวาท วารสารสันติศึกษาปริทรรศน์ มจร ปีที่ 3 ฉบับที่ 2
พระไตรปิฎก ฉบับหลวง. (2564). ตินวัตถการกะ. จาก <https://uttayarndham.org>
วิญญานเสรี. (2552). ตินวัตถการกวินัยกับการประนีประนอมยอมความ. มุลนิจิอุทธานธรรมสาม.
ร้อยยอด(อง.สตตก. (ไทย) 23/75/979, วิ.มหา.(ไทย) 9/68/56-57)
ดิเรก ควรสมาคม. (2553). *ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมาย*. พิมพ์ครั้งที่ 7, (แก้ไขเพิ่มเติม)
กรุงเทพฯ: วิญญูชน
เสรี พงศ์พิศ. (2548). *เครือข่าย: ยุทธวิธีเพื่อประชาคมเข้มแข็งชุมชนเข้มแข็ง*. กรุงเทพมหานคร:
โครงการมหาวิทยาลัยชีวิตสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน.
สมานิต วิจิตร. (2561) [ออนไลน์] ความหมายของยุทธศาสตร์และยุทธวิธี สืบค้นจาก
http://samanit.blogspot.com/2008/09/blog-post_22.html เมื่อวันที่ 9 กรกฎาคม
2564